

Iz velikih dni boja za naše življenje

O BORCIH NA ŠKOFLJICI

Tegobe Škofeljčanov med NOB

V novi osnovni šoli Škofljici, ki je dobila ime po Levstikovi brigadi, so krajan ob svojem krajevnem prazniku pripravili razstavo o NOB na Škofljici.

Največ je k tej razstavi prav gotovo prispevala Milica Strgar, njeni so tudi vsi teksti, ki slikovno razstavo povezujejo v celoto. Glavni poudarek je dan vsem borcev, živim in že umrlih, ki so s svojim delom pripomogli k naši sedanjosti.

Na Škofljici je po zadnjem popisu pred NOB živel 938 prebivalcev (danes okoli 2400!). Med NOB jih je 96 odšlo v boj, 139 je bilo internirancev v italijanskih taboriščih, 38 internirancev v nemških taboriščih, 24 pa je bilo zapornikov.

Življenje je v NOB dalo 79 prebivalcev Škofljice, od tega je 35 padlih borcev, trije so bili med NOB pogrešani, 4 so bili talci, 10 je bilo žrtev »Črne roke«, 20 jih je umrlo v internacijah, 7 pa je bilo civilnih žrtev vojne.

Na Škofljici je bila torej več kot ena tretjina prebivalcev usodno povezana z NOB.

Škofljica je bila okupirana praktično od prvega dne, po kapitulaciji Italije in do nemške ofenzive pa je živel s postojankami, močnimi posadkami. V »žici« je bila tudi Škofljica – od februarja 1942. Za to »žico« pa je bilo 11 bunkerjev, pa poveljstvo italijanskih posadk.

Prve aretacije v Škoflji so bile že junija 1941, istočasno pa so že prve vesti v Osvobodilni fronti, ki so jih prinesli delavci in šolarji iz Ljubljane. Poleti nastajajo prve partizanske enote, ki že začenjajo s sabotažami, diverzijami. Železniška proga je bila tako za Italijane kot za partizane izredno zanimiva. Prva miniranja proge so bila že julija 1941.

Na to miniranje so Italijani reagirali zeno prvih očiščevalnih akcij. Partizanov takrat niso našli, pa čeprav je v tej akciji sodelovalo 3484 njihovih vojakov. Pri takšnih partizanskih akcijah so Škofeljčani sodelovali s podatki o sovražniku.

Škofeljčani se organizirajo

Jeseni 1941 so že organizirani mladinci, prav tako pa tudi organizacija starejših. Ta je prinašala in sprejela propagandno gradivo iz Ljubljane in ga širila po domačem in sosednjem terenu. Prav tako so zbirali tudi orožje, pa podatke o sovražniku in njegovih namelih, skrivali so ilegalce, zbirali denar, obleko, ... Usposabljali so se tudi za sabotaže in pripravljali ljudi za borbo. Takratno geslo je bilo: »Vsi za partizane – vsi v partizane!«

Iz Škofljice sta bila dva večja odhoda v partizane. Prva skupina je odšla sredi marca 1942, a je

bila izdana, in so se lahko rešili le trije. Druga skupina pa je srečno odpotovala sredi maja 1942.

Približno ob istem času začnejo Italijani sistematično čistiti organizacijo. Vse, ki niso odšli v partizane, so ujeli.

V času Roške ofenzive (31. 7. 1942) so aretirali 105 moških, razen železničarjev, Salezijancev in treh svojih zaupnikov.

Delo je bilo tako prekinjeno vse do kapitulacije Italije.

Prvi partizani so prišli v Škofljico 13. 9. 1942. – bataljon Cankarjeve brigade. Vračajo se interniranci. Cankarjevci so kmalu odšli, prišel pa je del Levstikove brigade, ki je tu ostal vse do nemške ofenzive.

Škofljica v tem času dobi sedemčlanski rajonski odbor OF. Škofljica sodi v grosupeljsko območje, pod Škofljico pa je tudi Pijava Gorica. Sedemčlanski rajonski odbor OF skrbi za varnost

Popravek

V članku z naslovom Pripoved sina borca o očetu revolucionarju, ki je bil objavljen v zadnji številki Naše komune, je prišlo do neljubih napak. Pravilno ime padlega revolucionarja je Anton Žerovnik, ne pa Alojz, kakor je bilo nepravilno objavljeno. Za napako se opravičujemo svojcem in bralcem.

prebivalcev, organizira varnostno obveščevalno službo, izvede mobilizacijo, volitve nekaterih terenskih odborov, volitve odposlancev za Kočevski zbor, skrbi za prehrano vojske in prebivalcev brez lastne zemlje.

9. 10. 1943 je bila v gasilskem domu organizirana partizanska šola, ki pa je delala le 20 dni.

2. 11. 1943 se ves rajonski odbor z Levstikovo brigado umakne iz Škofljice.

Takoj za tem pridejo Nemci in aretirajo vse, kar je ostalo doma. Sedem četr slovenskega domobranstva (500 do 600 mož) je prišlo v Škofljico in organizirane so štiri postojanke: V Škofljici, Zalogu, Lisičjem in Malem vrhu.

Intenzivno je tu delala tudi »črna roka«, ki ni morila le domačinov, ampak tudi ljudi iz drugih področij – barjanske ženske, pijavške aktiviste, grosupeljske aktiviste...

Zvestoba Škofljici je sicer še ostala, a tveganja je bilo veliko manj. Nekaj domačinov je odšlo tudi k domobrancem.

Škofljica je bila osvobodjena 8. maja 1945.

NINA ČOŽ

DEVETDESETLETNICA TEREZJE PERHAJ

Trnova pot neke aktivistke

90 let ni malo, posebno ne za nekoga, ki je ves čas svojega življenja aktivno deloval za uresničitev naših usmeritev in hotenj, ki se je spoprijel z malodane vsemi težavami v življenju, ki je okusil vse gorje zatiranega malega človeka. Človek, ki je doživel strahote naše narodno osvobodilne vojne, ki se je vanjo zavestno, z vsem srcem in dušo vključil, po njej pa vestno in odgovorno delal pri graditvi naše družbene in politične ureditve in pri vsem tem ostal kritičen, poln vere v človeka in jutrišnji dan, takšen človek je ne le vreden, da dolgo živi, ampak tudi, da mu posvetimo vse naše spoštovanje, pozornost in hvaležnost.

In takšen človek je Terezija Perhaj iz Rašice pri Velikih Laščah.

Že leta 1941 je bila njena hiša, v kateri je rodila osem otrok, zatočišče vse napredne mladine na Rašici. Sem so se zatekali tudi prvi ilegalci Osvobodilne fronte. 11. novembra 1941 so bili v njeni hiši sprejeti v SKOJ prvi mladinci iz Rašice, med njimi njena sinova Tone in Franci, ki sta organizirala skofjevski aktiv na Rašici. Hiša Terezije Perhaj je bila močan in pomemben most med aktivisti in borci. Vse akcije zbiranja obleke, hrane, obveščanja, razpečevanja literature in še številne druge, za NOB pomembne akcije, so šle skozi njeno hišo, njeno roko in z njenim sodelovanjem. Ni zato čudno, da je bila Terezija z eno nogo nenehno ob oknu, da je skočila skozenj, če so na vratih potrkali tisti, ki v hiši niso bili dobrodošli, kaj šele zadržani.

Sovražnik jo je imel dolgo na sumu, dva njena sinova, Franca in Toneta, so Italijani ustrelili kot talca, njo pa so skupaj z otroki internirali na Rab, od tam pa v Gonars.

»Ja, v internaciji nam ni bilo lahko«, je pripovedovala Perhajeva Terezija. »Spominjam se, kako strašno sem bila šušljala. Res, sama koža in kost. Potem pa smo imeli napovedan obisk nuncijskega papeževskega poslanca, ki naj bi preveril, kako živimo. Takrat so nam nekaj začeli dodajati v juho. Kar naenkrat smo postali vsi lepo okrogli, dobila sem velika lica in tudi trebuh sem imela.«

Na Rabu je Terezija, tako kot vsi ostali, ležala na golih tleh, prav nič čudnega torej ni, da je danes tako revmatična, da ima številne težave z zdravjem, da je 60 odstotni vojni invalid.

Terezija se nad ničemer, razen nad zdravjem, ne pritožuje. Odkar so ji zatajile noge je slabe volje, predvsem zato, ker bi tako rada še delala, bila aktivna. Delo in aktivizem sta ji vrasla pod kožo. Kako le ne-med vojno je bila članica terenskega odbora OF, bila je aktivistka OF in obveščevalka, po končani vojni pa je bila izvoljena v KNOO, bila je predsednica krajevnega odbora Rašica, pa Zveze borcev, AFŽ, Rdečega križa. Bila je članica okrajnega odbora Velike Lašče, Grosuplje, Kočevje. V organizaciji ZB je opravljala številne dolžnosti, aktivna je bila v krajevni samoupravi...

Kdaj vam je bilo v življenju, kljub tolikim težkim dnevom, kljub vsemu, najlepše, smo vprašali našo izredno prijetno sogovornico, s katero bi se prav gotovo lahko ure in ure pogovarjali, pa nam ne bi bilo dolgčas.

»Najlepše...?« se je zamislila. »Zdajle se prav ničesar lepega ne spominim. No, ja, takrat, ko sva bila z vnukom sama, pa so mi noge še služile, da sem lahko delala, hodila, ja, takrat mi je bilo najlepše!«

Terezija sedaj živi pri sinu, zanjo pa skrbi vnukinja, ena izmed številnih Terezijinih podmladka. »Ja, čaka, da jih preštejem«, je rekla, ko smo jo vprašali koliko vnukov ima. Štirje njeni otroci so še živi, Terezija ima 12 vnukov. Pa tudi pravnikov je že veliko.

In če bi se ji zdravje izboljšalo, da bi lahko hodila, smo bili po razgovoru z njo prepričani, da bi spet postala neutrudna aktivistka, takšna, kot zna biti le ona.

NINA ČOŽ

XXII. SREČANJU GLEDALIŠKIH SKUPIN NA ROB

Usihanje ljubiteljskega žara?

Podrobnejša analiza razmaha in usihanja ljubiteljskega gledališkega življenja – ki je pa na Slovenskem v dovolj poglobljeni obliki nimamo, kljub najboljši volji in organiziranosti – bi lahko govorila tudi sodobnemu sociologu in politologu. Spregovorila bi o znamenjih, ki kažejo na določene premike človekove zavesti, ki se kaže tudi v odnosu do te vrste človekovega ustvarjanja. Raziskovalec bi se nujno moral zamisliti, kakšne so zakonitosti, ki izhajajo na primer iz dejstva, da je samo v občini Vič Rudnik gledališka žetev v nekem letu doživela uprizoritev ka sedemnajstih celovečernih del (leto 1977) skoraj izključno domačega dramskega repertoarja, da pa je na XXII. srečanju leta 1984 bilo zabeleženih le devet uprizoritev, od katerih je velika večina kar 5 del izključno otroškega in mladinskega žanra, samo štiri predstave pa so bile namenjene odraslim, od tega samo splet treh enodejank iz slovenske dramske literature, 1 Nušič in dvoje uvoženih del. Na lanskem seminarju za usmerjevalce gledališkega življenja je bila v letu 1983 podana izrazito negativna ocena izbire dramskega repertoarja, ki spet ležerno posega po najpreprostejših in diletantskih tekstih v duhu stare priljubljene »Micki je treba moža«. Za usmerjevalce gledališkega življenja z vizijo razvoja gledališča, ki temelji na osnovah ljudskih in delavsko prosvetnih odrov, ki so imeli nalogo, da »postavijo na dnevni red politična, socialna in kulturna vprašanja, ki so bila v zvezi s potrebami in težnjami delovnega ljudstva« (Rudolf Golouh, »Razvoj dramskih skupin«) – je podatek o vsesplošno razširjenem nezahtevnem diletantizmu, kljub premišljeni in organizirani skrbi in visoki kvaliteti vsakoletnih seminarjev – nedvomno pomenil veliko razočaranje. Ugotovitev, da je v vseh razvojnih stadijih ljudskega gledališča prihajalo do težav zaradi izbire tekstov in spoznanje, da je navsezadnje tudi nezahtevna enodejanka v vseh obdobjih pomenila vendarle neko obliko uveljavljanja ustvarjalnih in oblikovalnih teženj, poglobljanje v svet druge osebnosti in preizkušnjo vpliva lastnega nastopa v očarljivem vzdušju odra, svetlobe in kostuma ter predvsem izbranega govora – ne more biti tolažba. Razumljivo je, da res ne moremo biti zadovoljni samo z izvedbeno platjo in kultiviranostjo gledališkega nastopa brez vsake pomisli na vključevanje v razvojni proces, ki ima za temelje tako množične in dognane in revolucionarne predstave, oblikovno moderne in med publiko odzivne, kot so bile asketske predstave Delavskega odra.

Vsako razmišljanje o prihodnosti naj bi temeljilo na spoznanjih in poznavanju preteklosti. Danes po štiridesetletnem povojnem razvoju slovenskega ljubiteljskega gledališča, ki je postalo avtohtono in anakrono – morebiti res ni potrebe, da bi se zanosno spominjali n. pr. izkušnji Ljudskega odra izpred 80 let, kjer so predavali najvidnejši kulturni in javni delavci in govorili o »vprašanjih, ki so bila takrat v ospredju javnega zanimanja: o zgodovini socialnega gibanja... o Karlu Marxu, o revolucijah v zgodovini človeštva... o svobodi in osebnosti... o novih obzorjih moderne literature, o pomenu Prešerna in njegove poezije... o feminizmu (Zoka Kvedrova)« o slovenskem ljudstvu in slovenski kulturi, o umetnosti in ljudstvu, o Trubarju in Trubarjevih slavnostih, o slovenski prozi (vsa predavanja je imel Ivan Cankar) – Rudolf Golouh »Razvoj dramskih skupin« vendarle nam izkušnje kažejo, da jo vpliv bolj informiranih poznavalcev tudi danes ODLOČILEN pri razvojnem profilu posamezne gledališke skupine.

Vzgleđi so tu! V občini imamo nekaj nazornih zgledov:

1. Kulturnoumetniško društvo »Primož Trubar« iz Velikih Lašč, 3. Prostvetno društvo Horjul in 3. Kulturno-prosvetno društvo Barje.

Velikolaščani so letos sicer izbrali »uvoženi« tekst zelo specifičnega in miselno zahtevnega avtorja, ki predstavlja trd oreh tudi za profesionalce. Zvesti so ostali režiserju, s katerim so že v prejšnjih sezonah našli dober človeški stik s poštenim, svobodnim, odprtim in razmišljajočim načinom dela. Pomislek, da se je režiser Franci Končan vozil na vaje iz Horjula, je sicer upoštevanja vreden, vendarle je pri razvojnem pomenu gledališča iz Velikih Lašč tako pomemben, da je v tem primeru lahko tudi zanemarljiv. ranci Končan je uspel, da so igralci Mirko Modic, Ana Rigler, Andrej Perhaj, Janez Gruden, Jernej Novak in Gorazd Zadnik postali uigran ansambel. Njihov nastop je povsem sproščen, samozaveston, z odločilnim razvojem karakterja v najmanjši vlogi, z registrom drobnih psiholoških nians, ki humorno označujejo in podčrtujejo karakter, kultiviranostjo govora in samoumevnostjo situacij, giba in premikov. Mrožkove »Polica-je« so zaigrali tudi na zaključnem srečanju gledaliških

Domen Končan je izvrstno odigral v enodejanki, ki jo je uprizoril KUD Horjul.

skupin v kulturnem društvu Rob ob spontanem navdušenju maloštevilne publike, ki so jo predvsem sestavljali člani kulturnih društev občine. (Horjulci so se pripeljali na predstavo s kolesi). Mrožka so videli predvsem s humorne, manj s polemične plati, polemične ostrine je izgledilo videnje o odločilni vlogi inercije karakterja v situaciji, zato mreža sistema ni bila v nobenem primeru zlovesča, ampak le duhovita gledališka »guncnica« v katero so popadali vsi povrsti v sproščeno veselje gledalcev. Na srečanje so po zasluženih priznanjih prišli še kulturno-prosvetno društvo Svoboda Podpeč Preseje za Borisa Novaka mladinsko »V ozvezdju postelje«, v režiji Vide Susman Prosvetno društvo Horjul za Williamsovi enodejanki »Veš da te ne slšim, če teče voda« z izvrstno kreacijo Domna Končana in postavitvijo Francija Končana, kulturnoumetniško društvo Barje za »Dečke Pavlove ulice«, s katero je debitalni režiser Jože Hrušvar in Branislava Nušiča »Gospa ministrica«, ki jo je zrezirala Tončka Melik (Operacija Altmak, ki jo so Barjani pod taktirko svoje ljube predsednice uprizorili za 29. november, se ni vključila v Srečanje), za šolsko kulturno društvo »Mladi Krpani« ki so zaigrali Petanovega »Obtoženega vojaka« je sprejel priznanje režiser Andrej Perhaj.

JASNA ŠKRINJAR

Brigadirski žulj

Občinska konferenca ZSMS je tudi letos organizator treh brigad, ena od teh je že na delovišču. V Istri brigadirji kopljejo zemljo za napeljava višinskega vodovoda ter za napeljava telefona. Brigada je odšla na delovišče nepopolna, trideset namesto štirideset brigadirjev.

Problem nepopolnosti brigad postaja že vse splošen – vsaj v Ljubljani – saj je od sedaj evidentiranih približno polovica brigadirjev. Naša občina je letos še v slabšem položaju kot ostale, ki so vsaj v prejšnjih letih zagotavljale popolne brigade. Imamo pač malo industrije, le nekaj večjih OZD, vsi pa bi že odhod enega delavca krepko občutili. Iz Tobačne tovarne in iz Plutala smo sicer dobili brigadirje, to pa še ne pomeni, da jih je dovolj. Zato je stekla širša propagandna akcija občinskega centra za MDA po srednjih šolah. Za srednjo šolo na Aškerčevi so mladinci iz centra pripravili pogovor ob diapozitivih in na koncu se je le prijavilo nekaj dijakov. Na srednji šoli za računalništvo so dijaki 1. letnikov, ki so že med letom opravili obvezno prakso, predstavili brigadirsko življenje in tudi od tam se jih je nekaj odločilo stopiti v brigadirske vrste. Torej z velikim trudom je bilo zbranih trideset brigadirjev.

Za naslednjo brigado, ki naj bi od 28. junija do 20. julija odšla v Ljutomer so morale vse osnovne organizacije ZSMS ponovno analizirati vzroke, zakaj ne morejo evidentirati nobenega brigadirja. Poglejmo si nekaj njihovih stališč.

Iz Velikih Lašč nam predsednik osnovne organizacije ZSMS sporoča, da so analizirali vzroke in ugotovili naslednje: V Velikih Laščah je velika večina kmečkega prebivalstva. Ker je na kmetijah največ dela prav v času MDA je jasno, da zanje ni zanimanja. Mladi so vključeni v OO ZSMS na šolah katere obiskujejo in se preko njih udeležujejo mladinskih delovnih akcij. Delo v delovnih organizacijah je bolj aktualno, ker je ustrezno nagrajeno. Delo na MDA ne velja kot obvezna delovna praksa.

Iz OO ZSMS Brezovca pa je prišlo sporočilo. »Kljub temu, da smo akcijo izvedli ni v naši ZSMS nikogar, ki ga zanima delo in življenje v mladinskih delovnih brigadah – ni nikogar, ki bi bil pripravljen vstopiti v vrste brigadirjev.«

V OO ZSMS TOZD osnovno zdravstveno varstvo Vič-Rudnik pa so mladi povedali takole: »V našem TOZD so zaposlene večinoma žene, ki so poročene in

imajo enega ali dva majhna otroke. Kljub primernemu obveščanju se nihče ni prijavil za mladinske delovne akcije. Zato tudi ne potrebujemo pomoči iz OK ZSMS za propagando MDA s predsvanji in diapozitivi.«

To je le nekaj stališč, ki pa jih lahko vzamemo kot vzorec za posamezna okolja, kjer je stanje zelo podobno.

Ostane nam še tretja brigada, ki naj bi 5. avgusta odšla na Neretvo. Brigadirji bi pomagali pri izgradnji hidroelektrarne Savlakovac, urejali pa bi tudi okolico Energoinvestovega kombinata v Mostarju. Zanimivo. Za to zvezno delovno akcijo potrebujemo okoli štirideset brigadirjev, polovica se jih je že prijavila, zato pohitite še ostali.

DARJA ERHATIC

Niti tako romantični diapozitivi ne pomagajo!